

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
X

Nezir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
X

İstanbul-1990

Machiel KIEL, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Variorum yayınevi, Collected Studies CS 326, 1990, XVI + 270 sahife + 80 levha.

Yirmi yılı aşan bir süredir İngiltere'deki Variorum müessesesi tanınmış ilim adamlarının Orta-Doğu ülkelerinin tarih ve kültürlerine ait makalelerini guruplandırarak kitap halinde yayınlamakta, böylece de değeri ölçülemeyecek pek büyük bir hizmette bulunmaktaydı. Çünkü zamanımızda sayıları pek artan Doğu-Bilimleri (Orientalistik) ile ilgili dergileri ancak *Turkologischer Anzeiger*'den takip etmek mümkün oluyor; fakat bunları derlemek, toplamak hayli müşkil, zaman alıcı, külfetli oluyordu. Geçen yaz (Haziran 1990) yeni bir düzenlemeye girişen ve adres değiştirerek ilgililere duyuran Variorum'un yeni ürünlerinden birisi Machiel KIEL'in yukarıdaki eseri olmaktadır, evvelkilerden de farklıdır.

Kitapta Machiel KIEL'in *Balkan Studies* (BS), *Belleten* (B), *Studia Byzantina et Neohellenica* (StBN), *Byzantinische Zeitschrift* (BZ), *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları* (GDAA), *Prilozi za Oriđentalnu Filologiju* (POF), *Osmanlı Araştırmaları* (OsmAr), *Sanat Tarihi Yıllığı* (STY) ve *Islam in the Balkans* (İsB)'da yayınlanan toplam 14 makalesi bir araya getirilmiştir: 1. «Notes on the History Some Turkish Monuments in Thessaloniki and their Founders» (BS), 2. «A Monument of Early Ottoman Architecture in Bulgaria : The Bektāşi Tekke of Kıdemli Baba Sultan at Kalugerovo - Nova agora» (B), 3. «Observations on the History of Northern Greece during the Turkish Rule : Historical and Architectural Description of the Turkish Monuments of Komotini and Serres, their Place in the Development of Ottoman Turkish Architecture, and the Present Condition» (BS), 4. «Yenice-i Vardar (Vardar Yenicesi - Giannitsa) : A Forgotten Turkish Cultural Centre in Macedonia of the 15th and 16th Century» (StBN), 5. «A Note on the History of the Frontiers of the Byzantine Empire in the 15th Century» (BZ), 6. «A Note on the Exact Date of Construction of the White Tower of Thessaloniki» (BS), 7. Some Early Ottoman Monuments in Bulgarian Thrace : Stara Zagora (Eski Zağra), Jambol and Nova Zagora (Zağra Yenicesi)» (B),

8. «Some Little-known Monuments of Ottoman Turkish Architecture in the Macedonia Province : Stip, Kumanovo, Prilep, Stumitsa» (GDAA), 9. «The Türbe of Sarı Saltık at Babadag-Dobrudja. Brief Historical and Architectonical Notes» (GDAA), 10. «Some Reflections on the Origine of Provincial Tendencies in the Ottoman Architecture of the Balkans» (IsB), 11. «The Mosque of Kel Hasan Ağa in the Village of Rogova : An Unknown Ottoman Monument of the 16th Century in the Kosovo District» (Nimetullah Hafız ile müşterek bir çalışma), (POF), 12. «The Vaqıfname of Raqqas Sinān Beg in Karnobat (Qarīn-ābād) and the Ottoman Colonization of Bulgarian Thrace, 14th - 15th Century» (OsmAr), 13. «Two Littleknown Monuments of Early and Classical Ottoman Architecture in Greek Thrace : Historical and Art-historical Notes on the Hāmams of Timurtaş Paşazade Oruç Pasha (1398) and Feridun Ahmet Beg (1571) in Didymoteichon» (BS), 14. «The Oldest Monuments of Ottoman-Turkish Architecture in the Balkans : The Imaret and the Mosque of Ghazi Evrenos Bey in Gümülcine (Komotini) and the Evrenos Bey in Greek Thrace (1370-1390), (STY).

Bu yayının bir özelliği daha önceki yayınlarda olduğu gibi, sade bir Önsöz (Preface, Avant-propos)'le başlamaması, makalelere geçilmeden önce yazarı M. KIEL tarafından, kaleme alınmış bir «Giriş» (Introduction) ihtiva etmesidir. Güney-Doğu Avrupa'nın beşyüz seneden fazla İslâm Dünyası'nın ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiğini ve bu nedenle onun siyasi, iktisadi ve kültürel hayatında pay sahibi olduğunu belirten Kiel, Balkan şehirlerinin islâm devletinin en büyük yerleşim yerleri olduğunu belirtir. Bosna'da Saray, Banja Luka ve Mostar'ı, Arnavutluk'ta Tiran'ı, Elbasan ve Görice (Korça)'yı örnek gösterir. Yunanistan'da Dimetoka (Didymoteichon), Vardar Yenicesi (Giannitsa)'nin vaktiyle birer islâm kültür merkezi, Bulgaristan'da Filibe (Plovdiv), Şumnu (Shoumen), Sofya ve Yanbolu (Jambol)'nun, Batı Trakya'da Kavala ve Gümülcine (Komotini)'nin bir zamanlar birer küçük kasaba iken gelişip geniş birer ticaret ve kültür merkezi haline gelmiş olduklarına da işaret olunur.

Balkanlardaki bu yeni osmanlı şehirlerinde, eskisinden tamamen farklı yeni bir mimarî tarzın meydana geldiği yazar tarafın-

dan vurgulanmaktadır. Ayrıca bu yeni mimarî tarzda Anadolu Selçuklularının tecrübelerinden faydalandığı gibi, Balkanlardaki Bizans-Slav mimarisinin de tesirlerinin görüldüğü belirtilir.

Şehirlerde han, anayollarda kervansaray Balkanlar için yabancıdır. Bedesten ve zaviyeli-camiler ise tamamen osmanlı yaratıcılığının birer eseridirler.

Bugün Balkan şehirlerindeki eski osmanlı yapılarının bulunduğu devletlerin siyasetlerine ve iktisadî durumlarına bağlı olarak farklı değerlendirmelere tabi olduğunu belirten Kiel, Barkan'ın *Süleymaniye cami ve imareti inşaatı* (Ankara 1972, 1979) adlı dev eserindeki arşiv malzemesi zenginliğine paralel olarak kendisinin de 15-18. yüzyıllara ait mimarî ile ilgili zengin belgelere rastladığını, inşaatlara ait muhasebe defterlerinin verdiği bilgilere dayanarak, işlerin İstanbul'da planlanarak vilâyetlere mimar ve inşaat eminleri yollandığını, kadınların bu işlerdeki rolünü belirtir. 1970'te 17. yüzyılın ilk yarısında Malatya'da yaptırılan bir hana dair yayınlanan belgeler de Osmanlı Devleti'nin gerek Anadolu'da, gerekse Balkanlar'da aynı usulleri uyguladığını göstermeye yeter, belki bir karşılaştırmaya yol açar (bak. Nejat GÖYÜNÇ, «Eski Malatya'da Silâhdar Mustafa Paşa Hanı», *Tarih Enstitüsü Dergisi*, Sayı 1, s. 63-92).

Kiel'in makalelerinin derlendiği bu kitabın bir başka özelliğini de her makalenin sonuna (9. numaralı hâriç) ekseri uzunca birer ek bölüm konulmasıdır. Böylelikle bazıları yirmi sene kadar önce yayınlanmış makaleler ve bahis konusu eserler hakkında yeni bilgiler ilâve etmek, bugünkü durumlarını belirtmek, bibliyografyalara ekler yapmak imkânı doğmuş, makaleler de sade bir yeni basım (reprint) olmaktan çıkmışlardır.

Kitabın levhalar bölümünde de yapıların resimleri, planları, kitabelerinin fotoğrafları yer almaktadır.

Machiel KIEL'in Arnavutluk'taki Osmanlı mimarî eserlerine ait kitabından sonra, makalelerinin de bir araya gelmesi, Türk Sanat ve Mimarî Tarihi ile uğraşanlara baha biçilmez büyük bir hizmet olmaktadır.

Nejat Göyünç